

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

*М. Ступень, д.е.н., Р. Гулько, к.е.н., Р. Ступень, к.е.н., О. Гулько, здобувач
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Досвід країн та регіональних інтеграційних об'єднань доводить факт необхідності перманентного пошуку ефективних форм і джерел інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери. Тим більше, загострення глобальної продовольчої проблеми посилює конкуренцію між основними глобальними гравцями за право володіння найродючішими землями та за контроль над ринками продовольства і сектором переробки сільськогосподарської сировини.

Інвестиційне відродження сільського господарства потребує залучення у виробництво таких обсягів інвестицій, які б забезпечували потребу в необхідних видах матеріально-технічних ресурсів і створювали умови для ефективної діяльності підприємств усіх форм господарювання. Проте глибока криза в економіці України, особливо в аграрному секторі, яка тривала впродовж багатьох років, не тільки спричинила руйнівні процеси в матеріально-технічному забезпеченні, а й призвела до різкого скорочення трудових ресурсів, погіршення їх вікового складу, деградації земельних ресурсів, спаду сільськогосподарського виробництва [5, с. 68-69].

Однією з найголовніших проблем, що стримують розвиток сільського господарства і розширення його інвестиційної діяльності, є, передусім, відсутність інвестиційно привабливого середовища для припливу інвестицій в АПК. Україна має потенційні можливості значно збільшити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, проте для цього потрібні сучасні технології, оновлена матеріально-технічна база, а отже, й значні інвестиції. В Україні є велика кількість прогресивних і перспективних інженерних розробок сільськогосподарської техніки та обладнання, які через брак фінансування не реалізуються на практиці. Крім того, держава має достатньо прикладів застосування сучасних технологій, які значно кращі, ніж у Європі. Проте масового поширення досвіду їхнього використання немає через певні перешкоди, а саме несприятливий інвестиційний клімат у країні, що перешкоджає припливу інвестиційних ресурсів, за якого інвестори не бажають фінансувати такі інвестиційні проекти.

Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі є актуальною проблемою сьогодення, розв'язання якої сприятиме виходу сільського господарства з кризи та відродженню села. Отже, інвестування АПК передбачає досягнення як економічного, так і соціального ефекту [1, с. 74].

Через обмеженість інвестиційних коштів актуальною проблемою сільського господарства стає консолідація всіх можливих фінансових коштів для вирішення стратегічних проблем регіону. Раніше використовувані підходи до акумулювання й розміщення коштів були девальвовані недовірою підприємців і громадян до фінансово-кредитної системи нашої держави. Це вимагає переосмислення і докорінної зміни фінансування інвестиційної діяльності з метою зниження ризику інвестування і забезпечення гарантій інвесторам на регіональному рівні. Тому регіональна інвестиційна програма повинна передбачати створення консолідованого регіонального фонду розвитку аграрного сектору економіки для акумулювання інвестицій та ефективності їхнього розміщення [4, с. 9-10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема покращання інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери вже давно увійшла в спектр найактуальніших завдань аграрної науки і розглядається в працях багатьох авторитетних вчених, таких як І. Борецько, І. Вініченко, О. Гудзь, Н. Демчук, М. Кожемякіна, Н. Колишкіна, Н. Мазур, Н. Резнік, Л. Смолиш, Г. Спаський, О. Шкуратов, М. Щурик [1-10;12].

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є аналіз формування інституціонального середовища підприємницької діяльності у сфері аграрного природокористування, особлива увага приділена інвестиційно-інноваційному аспекту.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна криза в аграрному секторі економіки спричинена багатьма чинниками, і передусім тим, що темпи реформування сільського господарства істотно відставали від ринкових перетворень в інших сферах економічної діяльності. У більшості галузей та виробництв процес приватизації майна й лібералізації економічних відносин практично завершився, були відпущені ціни на матеріально-технічні ресурси та на різні

види послуг, докорінно змінилися взаємовідносини з постачальниками ресурсів. Водночас через об'єктивні умови стримувалася лібералізація цін на продукцію сільського господарства і продовольчі товари. За таких обставин від реалізації продукції сільськогосподарські товаровиробники недоодержували значні обсяги грошових надходжень, що негативно впливало на рівень рентабельності господарювання. Виробництво багатьох видів продукції, особливо тваринництва, з року в рік залишалося збитковим. Такі диспропорції в міжгалузевих економічних відносинах істотно загальмували розвиток сільського господарства, посилили інвестиційну кризу в галузі та створили нестабільні правила в аграрній економіці.

За нинішніх умов вищий рівень інвестиційної привабливості в сільському господарстві мають зернове господарство, вирощування насіння соняшнику, виробництво м'яса птиці, а також овочівництво закритого ґрунту, які останніми роками одержують прибутки і саме тому є об'єктами пріоритетного вкладення не тільки вітчизняного, а й іноземного капіталу. Більшість інвестицій у сільському господарстві припадає на галузі рослинництва, частка яких нині перевищує 65 %, що свідчить про диспропорції в галузевій структурі інвестицій в аграрному секторі. На галузь тваринництва, продукція якого становить майже 40 % валової продукції сільського господарства, припадає лише чверть інвестицій. Зміцнення матеріально-технічної бази галузей тваринництва та кормовиробництва, впровадження прогресивних технологій вирощування й відгодівлі худоби і птиці, нарощування поголів'я та поліпшення його якісного складу потребують належного фінансування, і лише за цих умов можна сподіватися на подолання кризового стану в цій важливій галузі аграрної економіки.

Необхідність залучення інвестиційних ресурсів у сільське господарство зумовлюється гострою потребою оновлення матеріально-технічної й технологічної бази сільськогосподарських підприємств, що дасть змогу товаровиробникам нарощувати обсяги виробництва, знижувати його вартість, поліпшувати умови праці, виробляти конкурентоспроможну продукцію, підвищуючи продуктивність, ставати активними учасниками ринку.

Неодмінною умовою прискореного розвитку сільського господарства та подолання кризових явищ є активізація інвестиційної діяльності, нарощування виробничого потенціалу галузі, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, перехід до інноваційного шляху розвитку. Багаторічним досвідом доведено, що підвищення рівня інвестиційного забезпечення сільського господарства сприяє нарощуванню обсягів виробництва, зростанню результативності галузі, зміцненню продовольчої безпеки країни, а також розв'язанню соціальних проблем на селі [5].

Активна інвестиційна діяльність в аграрному секторі сприяє збільшенню обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищенню прибутковості аграрних підприємств, розширенню їхньої виробничої діяльності та, як результат, створенню додаткових робочих місць на селі, а також у промислових підприємствах, зростанню рівня задоволення споживчих потреб населення всієї країни й поліпшенню розвитку соціальної сфери села [1, с. 74].

Основними причинами зниження інвестиційної активності в українській економіці були: тривалий економічний спад, зменшення валових національних заощаджень, інфляційні процеси та зниження стійкості національної валюти, структурні деформації грошової маси, скорочення інвестиційних витрат бюджету при зростанні фінансування інвестицій з власних і залучених коштів підприємств, загострення кризи бюджетної системи, збільшення неплатежів, нестійкий фінансовий стан сільськогосподарських підприємств, дестабілізація процесів формування суспільного капіталу, співвідношення між системою відсоткових ставок і рівнем рентабельності реального сектору економіки, стан, коли перевагу надають одержанню доходів на фінансовому ринку, незначне надходження іноземних інвестицій, відсутність державної інвестиційної стратегії, недосконалість законодавства, повільний темп інституціональних реформ тощо [6, с. 9].

За оцінками Світової організації з питань продовольства (ФАО), Україна має аграрний потенціал і можливості дня значного розширення експорту сільськогосподарської продукції та подолання продовольчої кризи. Навіть за умов поглиблення фінансово-економічної кризи, яка охопила всі сфери національної економіки, агропромислове виробництво здатне забезпечити власні потреби у продовольстві й збільшувати обсяги його експорту [11, с. 206].

Для стимулювання припливу інвестицій в економіку, утворення інвестиційно привабливого середовища й активізації інвестиційної діяльності державі потрібно вдосконалювати структуру аграрної економіки, формувати ринок землі, запроваджувати іпотечне кредитування підприємств АПК, удосконалювати ринкову інфраструктуру аграрного сектору та систему управління й мінімізації ризиків.

Для активації інвестиційної діяльності життєво необхідним є формування якісно нової аграрної політики, спрямованої на зростання інвестиційної привабливості АПК.

Як ми вже зазначали, через необмеженість інвестиційних коштів актуальною проблемою сільського господарства стає консолідація всіх можливих фінансових коштів для вирішення стратегічних проблем регіону. Необхідні переосмислення і докорінна зміна фінансування інвестиційної діяльності з метою зниження ризику інвестування й забезпечення гарантій інвесторам на регіональному рівні. Регіональна інвестиційна програма повинна передбачати створення консолідованого регіонального фонду розвитку аграрного сектору економіки для акумулювання інвестицій та ефективності їхнього розміщення. Щоб активізувати інвестиційну діяльність та оживити сільськогосподарське виробництво, необхідні ув'язка й систематизація проблем, що існують в інвестиційній сфері, і розробка заходів щодо їхнього вирішення. Вирішення цих проблем залежить від розробки і реалізації регіональної інвестиційної політики.

На думку М. Щурика, особливе значення мають інвестиційні заходи, спрямовані на відтворення земельних ресурсів, оскільки земельний фонд є головним засобом сільськогосподарського виробництва. Йдеться про необхідність фінансування заходів у зв'язку з поліпшенням, збереженням, охороною та використанням земельних угідь [12].

Нині інвестиційний процес у сільському господарстві значно гальмується недостатньо налагодженим обліком земель, деструктивністю власників та користувачів земель, відсутністю сучасного державного земельного кадастру, невизначеністю щодо джерел інвестування тощо.

Важливою передумовою формування інвестиційної привабливості, завдяки якій забезпечується надходження ресурсів для потреб відтворення земельних угідь сільськогосподарського сектору, є проведення генеральної (суцільної) інвентаризації земельного фонду аграрного сектору. Крім того, доцільно сформувати та оптимізувати склад власників і користувачів земель. Мова йде про об'єднання та укрупнення земельних ділянок (паїв) і створення на їх основі сільськогосподарських підприємств ринкового типу.

У широкому розумінні інвестиції є вкладенням капіталу з метою його збільшення. При цьому приріст капіталу повинен бути достатнім, щоб компенсувати інвестору відмову від використання коштів на споживання в теперішньому періоді, винагородити його ризик та відшкодувати збитки від інфляції в майбутньому періоді, інвестиції – це економічна категорія розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікро- та макроекономічних пропозицій і визначає темпи економічного росту.

Стратегічним завданням аграрної політики держави є насамперед формування ефективного конкурентоспроможного агропромислового виробництва, здатного забезпечувати продовольчу безпеку країни та нарощування експорту окремих видів сільськогосподарської продукції і продовольства. Основою для підвищення ефективності виробництва в АПК і доходів сільського господарства є зростання технологічного рівня аграрного виробництва, впровадження ресурсоощадних та екологічно чистих технологій у результаті підтримки відповідних досліджень і введення системи консультування в сільському господарстві.

Безпосередньо в сільському господарстві для зупинення спаду виробництва терміново потрібно:

- здійснити фінансове оздоровлення, у тому числі за рахунок реструктуризації заборгованості сільськогосподарських товаровиробників бюджетам усіх рівнів, державним позабюджетним фондам, постачальникам паливно-енергетичних ресурсів;
- прискорити розробку та впровадження нових механізмів господарювання, які б забезпечували адаптацію підприємств до ринкових умов, а також економічні умови для оптимізації цінкових співвідношень між продукцією сільського господарства та інших галузей економіки країни;
- створити державні резервні продовольчі фонди, насамперед зерна, й організувати державне регулювання їх ринків;
- організувати спеціалізовану фінансову систему обслуговування товаровиробників АПК;
- забезпечити мобілізацію державних кредитних ресурсів та створити відповідні умови для залучення приватних інвестицій у виробництво сільськогосподарської техніки, розширення лізингу на сприятливих умовах;
- відновити, з урахуванням ринкових відносин, систему страхування в сільському господарстві;
- розробити заходи щодо відновлення технічної оснащеності сільського господарства.

Стан інвестиційного забезпечення аграрних підприємств окремих регіонів свідчить, що на сучасному етапі розвитку сільського господарства перед товаровиробниками стоїть завдання раціонального використання інвестиційних ресурсів, які надходять у галузь. З цього погляду пріоритетним стає не обсяг приросту інвестицій, а підвищення ефективності їх використання, якісний склад, поліпшення структури та напрямів інвестиційного забезпечення, спрямування коштів на застосування новітніх технологій і техніки, що в кінцевому підсумку сприятиме поліпшенню результатів господарювання аграрних підприємств області [9].

Стратегічним напрямом державного регулювання земельних відносин має стати фінансова допомога з державного бюджету, спрямована на розвиток сільських територій. Надання такої допомоги мають передувати заходи розмежування її для потреб розвитку сільського господарства та сільського населеного пункту. Успішна реалізація напрямів державного регулювання земельних відносин стане можливою лише завдяки безпосередній участі в них регіональних та макрорегіональних інвестиційних фондів.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що інвестиційне відродження аграрної економіки потребує мобілізації власних джерел фінансування, створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу, розширення масштабів довгострокового кредитування, посилення державної інвестиційної підтримки, а також залучення коштів інвесторів з інших галузей економіки, які зацікавлені в розвитку сільськогосподарського виробництва [5, с. 69-73].

Інвестиційне відродження аграрного сектору економіки може бути прискорене за умови обґрунтованого підходу до визначення пріоритетних напрямів використання коштів інвестиційного призначення. В умовах обмеженості джерел фінансування інвестиційні ресурси належить першочергово спрямовувати на розвиток тих галузей і виробництв, від яких на сучасному етапі можна одержати більший ефект із коротшим строком окупності, а також тих, які спрямовані на вирішення гострих проблем сільського господарства.

Інвестиційне відродження аграрного сектору України сприятиме формуванню такого виробничого потенціалу, який забезпечить комплексне розв'язання проблем розвитку сільського господарства. Аграрний сектор України має відіграти ключову роль у розв'язанні світової продовольчої кризи, і для цього є значний потенціал економічного зростання. За умов підвищення світових цін на продовольство та збільшення потреби у його виробництві агропромислове виробництво України може стати одним зі світових лідерів і привабливою сферою для внутрішніх та іноземних інвесторів.

Розробка перспективних напрямів системи державного регулювання інвестиційного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері має спиратися на позитивний зарубіжний досвід, особливо колишніх країн «народної демократії». Враховуючи кон'юнктуру на світових ринках продовольства, необхідно уникати дискримінації окремих організаційно-правових форм аграрного бізнесу, стимулювати розвиток органічного землеробства та комплексне ведення сільськогосподарського виробництва.

Бібліографічний список

1. Борейко І. П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки / І. П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 74-79.
2. Вініченко І. І. Інвестиційна привабливість аграрного виробництва регіону / І. І. Вініченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 10. – С. 3-5.
3. Гудзь О. Є. Удосконалення механізму кредитних субсидій підприємств АПК / О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 59-61.
4. Демчук Н. І. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки / Н. І. Демчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 7. – С. 8-10.
5. Кожемякіна М. Ю. Інвестиційне забезпечення як основа розвитку аграрної економіки України / М. Ю. Кожемякіна // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 68-73.
6. Колишкіна Н. І. Особливості інвестиційної діяльності господарства / Н. І. Колишкіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 13. – С. 9-11.
7. Мазур Н. А. Проблеми і перспективи інвестицій в АПК України / Н. А. Мазур // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 73-77.
8. Резнік Н. П. Міжнародна практика інвестування аграрного сектору / Н. П. Резнік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 12 (91). – С. 65-67.
9. Смолій Л. В. Інвестиційне забезпечення аграрних підприємств регіону / Л. В. Смолій // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 65-67.
10. Спаський Г. В. Спільні підприємства регіону як форма залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс / Г. В. Спаський // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 11. – С. 2-3.

11. Формування інституціонального середовища підприємницької діяльності у сфері природокористування: інвестиційно-інноваційний аспект : монографія / М. А. Хвесик, В. А. Голян, Ю. М. Хвесик, С. М. Демидюк. – Луцьк : ПВД "Твердиня", 2010. – 488 с.
12. Щурик М. В. Передумови та джерела інвестування земельних ресурсів Карпатського макрорегіону / М. В. Щурик // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 10. – С. 6-9.

Ступень М., Гулько Р., Ступень Р., Гулько О. Інвестиційно-інноваційні аспекти підприємницької діяльності у сфері аграрного природокористування

Розглядаються інвестиційно-інноваційні аспекти підприємницької діяльності у сфері аграрного природокористування. При цьому особливо важливого значення набуває інституційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності, зокрема її інвестиційно-інноваційний аспект.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, підприємницька діяльність, аграрне природокористування.

Stupen M., Hulko R., Stupen R., Hulko O. Investment and innovative aspects of enterprise activity

Investment and innovative aspects of enterprise activity in the sphere of agrarian nature use are highlighted in the article. But the greatest importance is turned to institutional support of the development of enterprise activity and its investment and innovative aspects in particular.

Key words: investment security, enterprise activity, agrarian use.

Ступень М., Гулько Р., Ступень Р., Гулько О. Инвестиционно-инновационные аспекты предпринимательской деятельности в сфере аграрного природопользования

Рассматриваются инвестиционно-инновационные аспекты предпринимательской деятельности в сфере аграрного природопользования. При этом особенно важное значение приобретает институциональное обеспечение развития предпринимательской деятельности, в частности её инвестиционно-инновационный аспект.

Ключевые слова: инвестиционное обеспечение, предпринимательская деятельность, аграрное природопользование.